KUNDA

SÕNAS JA PILDIS

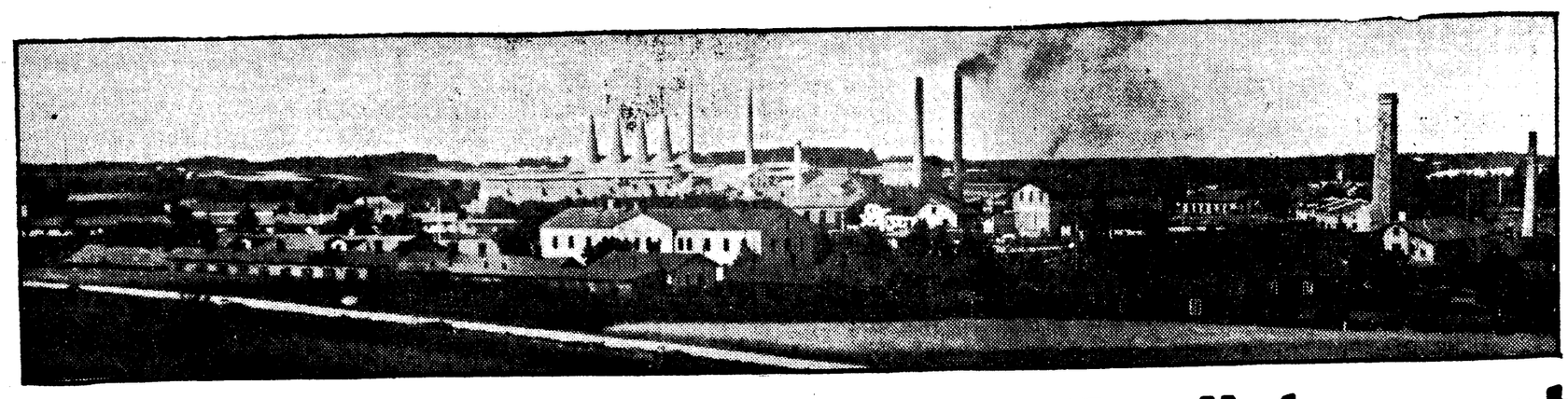

Kunda — elujõulisemaid linnu.

Lühijutuajamine linnavanema K. Otuga.

Tabasime wärske linna wanema raatusest ja kasutasime juhust wäikese jutuajamise tegemiseks. Esitasime kõigepealt küsimuse, mille ümber uue linna elanike mõtted ja jutud keerlewad kõige enam:

„Kas linnakslõõmine toob ka kodanikkudele uusi kohustusi maksude tõstmise j. m. näol kaasa?"

„Esialgu mitte mingisuguseid. Kogukonnamaksu osas ei tule üldse mingisuguseid tõstmisi, ennem on loota wähendamist. Praegu on kodanikud liigitatud kogukonnamaksu maksmiseks klassidesse 4—20 kr. maksjateks, kuid läinud aastast on maksew otsus, et perekonnad, kellel wiis või enam last, on maksust wabastatud. Selliseid soodustusi on oodata edaspidigi, kui linna majanduslik seisukord aegajalt paraneb."

„Seisus kohustab, öeldakse. Linnakssaamine toob ehk kaasa wajaduse ehitada uusi ja sassaadikaid hooneid?"

„Esimeses järjekorras mitte. Aga lähema wiie aasta kawas on tapamaja ehitamine. Praegused eratapakohad ei rahulda nõudeid ning siin on reform mõõdapääsematu. Noh — ka rahwamajale teeme juurreehituse, milleks riigilt saime juba 7000 kr., nii et selle töö wõime lõpetada lähemal ajal."

„Aga raatus?"

„Raatus, nagu näete, on meil ju wiletsa ja wähe esinduslik. Aga uuega pole kiiret, on palju hädalisemaid ja kiiremaid ehitusi ja korraldusi. Wõib-olla asutame warsti raatuse ehitamise fondi ning ehk siis umbes paarikümne aasta pärast on sellesse kogunenud nii palju „maluutai", et wõime toreda raatuse üles lüüa."

„Eks wärskel linnal ole muidugi kulutusi palju ja mitmesuguseid. Kuna tänawadki ei ole kõige paremas seisukorras?"

„Tänawad on meie walusaid punkt. Ei ole ju Kundas ühtki täiesti korralikku tänawat kõnniteede ja sõiduteedega. Ka sellel alal loodame warsti põhjaliku muudatuse läbi wiia. Linnal on tagawaraks 8000 kr. heakorrasummasid, mis aga olid kantud alewi eelarwe puudujääkide katteks. Kuna heakorrasummadega kaeti puudujääki, jäid kõnniteed rajamata ja tänawad sillutamata. Kuna nüüd linn on kosunud, hakkawad ka heakorrasummad korduvalt wabanema. Igal aastal laekub Kundas 2000 kr. heakorrasummasid ning tulewaks aastaks loodame niisiis wabastada awalikkude tööde, nagu tänawate sillutamise, awalikkude kaewude ehitamise

Kalju Otu,
Kunda linnawanem.

jne. jaoks 10.000 kr. Sellega saame hulk tööd edukalt lõpule wiia."

„On awaldatud kahtlust, kas meie uued wäikesed linnad on elujõulised. Kas Teie jagate seda kahtlust?"

„Ma ei ole tuttaw teiste uute linnade majapidamisega, kuid Kunda kohta wõin ilma liialdamata öelda, et ta on elujõulisemaid linnu üldse."

„Aga korduwad puudujäägid?.."

„On halwa majandamise süü. Ühe aastaga katsime 8000 kr. puudujääki ja siiski lõppes eelarweaasta 1200-kr. ülejäägiga. Meil on siin ju suureks wärske were pumbaks tsemendiwabrik, mis üksinda maksab poolteist miljonit senti kinniswaramaksu. See summa maksetakse korraga puhtas rahas lauale, pole selle jaoks tarwis pidada kasseerijat ega teha muid lisakulutusi. Paari aastaga on kõik endised puudujäägid kaetud ning kümne aasta pärast wõib Kundal olla juba hoopis uus ilme."

*

K. Otu sündis 1904. a. Toilas, Wirumaal, taluperemehe pojana. Peale alghariduse saamist õppis Jõhwi gümnaasiumis. Lõpetas wiimase ja teenis seejärele 2½ a. Jõhwi kohtu-uurija sekretärina. Astus Tartu ülikooli õigusteaduskonda, mille lõpetas 1928. a. Selle järele oli Woka wallawanemaks, kuni määrati siseministri otsusega 1937. a. Kunda alewiwanemaks. 1. maist k. a. alates Kunda linnawanem. K. Otu'l jatkub aega ka agaralt kaasa lüüa Kunda rohkearwulistes seltskondlistes organisatsioonides. Tema ennastsalgawa töö wiljana Kundas tuleks märkida ka seda, et Kunda seltsides wahel. walitseb enamwähem üksmeel, mis warem peaaegu täielikult puudus. K. Otu kui heasüdamlik, õiglane inimene ja tubli organisaator on wõitnud kundalaste südamed täielikult. Muret tekitab waid küsimus: kauaks suudab noor Kunda linn kõrgema haridusega linnawanemale määrilist ülalpidamist wõimaldada

Kuidas sünnib tsement

Aktsiaselts tsemendiwabrik „Port-Kunda" on asutatud 1870. a. Kunda mõisa tolleaegse omaniku parun Girard de Soucanton'i poolt. Kuna nimetatud wabriku ajaloost, tehnilisest sisseseadest ja tööstuse kõrwalharudest on selle lehe weergudel juba korduwalt juttu olnud, siis tahaks siinkohal lühidalt kirjeldada tsemendiwalmistamise wiisi, mille wastu laiematel rahwahulkadel igatahes on huwi.

Mis puutub tsemendi tootmisprotsessi praegusel ajal, siis wõib selles märkida ära järgmisi faase:

Tsemendiwabriku päralt olewate Aru ja Aluwere paemurdudest toodud paekiwi purustatakse esiteks kiwimurdjates (huntides). Selle järele jahwatatakse ta kominoorides ja Dana-torunweskis koos segajas (löötwärgis) niisutatud siluurilise sawiga proportsioonis 3:1, nii et lobri walmistatakse tihedas segus märgweskis märja töötamiswiisi järele. Pumbaseade abil korrektsioonibasseini woolaw lobri juhitakse sealt, läbistades enne moodsa filterseade, pöörlewaisse ahjudesse, kus ta 45 meetri pikkustes põletamistrumlites pöörlemisele ja kaldumisele järgnedes jõuab nende lõpul asuwa kütteseadeni, et seal kuni 1400° temperatuuri juures pisarduseni põleda ja hiljem walmis tsement-klinkerina klinkerkülmutajast wälja woolata. Edasi juhitakse tsement-klinker silodesse, et seal seista. Pärast jahwatatakse ta Unidan-weskis kipsi lisandamisel sidumisaja reguleerimiseks. Kummi-transportlindi abil toimetatakse nüüd juba walmis tsement kaetud teed mööda silodesse, kus ta ärasaatmise juures automaatsete ekfiloor-täiteaparaatide ja kaalude abil tünnidesse, džuut- ehk paberikottidesse pakitakse. Müügile lastud tsement pakitakse wastawalt tellimisele kas tünnidesse, mis kaaluwad brutto 180 kg. ja neto 170 kg., džuutkottidesse — 85 ehk 57 kg. netot ja paberkottidesse — 57 kg. neto kaaluga. Põllumajanduslikuks otstarbeks jahwatab ja müüb tehas lubjakiwijahu, mida walmistatakse kodumaisest lubjakiwist.

Tsemendiwabrikus töötab umbes 50 ametnikku ja üle 700 töölise, kes elawad wäikestest aedadest ümbritsetud wabriku majades.

Üldkasulikuks otstarbeks on sisse seatud: haigla, kirik, raamatukogu, kino, saun, pesuköök jne.

Wabrikukoht, mis haarab umbes 284-hekt. maa-ala, omab linnakese ilme tänawatega, kõnniteedega, pargiga jne. Wabriku maa-alal on mitu kauplust, pagaritööstus, jõõgimaja, suur jahuweski ja

Dir. ins. Th. Hansen,

sünd. 26. juulil 1884, Taanis, Tommerupis. Tehnilise hariduse omandas Taanis. 1906. a. töötas konstruktorina M. P. Olleropi tehases kuni 1908. a. Siis läks üleilma tuntud tsemendiwabrikute ehitaja firma F. L. Smidth'i, Kopenhagen, teenistusse, mille ülesandel ta Wenemaal ehitas tehaseid.

1920. a. kutsuti ta Kunda tsemendiwabriku juhatajaks ja 1922. a. waliti A/S. „Tsemendiwabrik Port-Kunda" peadirektoriks, millisel kohal ta on tänapäewani.

meelelahutuseks weeremängutee, spordiplats, kino jne.

Wabrikut juhib suure eduga 1920. a. alates selle peadirektor ins. Th. Hansen.

Käitise wastutawaks assistendiks (inuhks) on hr. H. Mors.

Wabriku juhtkonda kuuluwad weel selle büroo juhataja hr. E. Green ja raamatupidaja O. Schiele.

Osakondade juhtideks on: ehitus- ja raudtee-ehitusosakonnas A. Grimm, elektri- ja katlamajade osak, H. Wichman, tsemendiwalmistamise osak. P. Püss, mehhaan.- töökojad ja raudtee liiklem. osak. E. Tammet, wälistööde osak. A. Leckband, paberikotiwabriku osakonnas H. Masing.

Kunda avaliku elu palgest.

Kohalike asutuste ja seltskondlike organisatsioonide ning nende juhtivate tegelaste loetelu.

Linna esimeseks kodanikuks ja energiliseks juhiks on õigusteadlane Kalju Otu. Abideks on temal linnanõunikud F. Tõlpus ja Oru. Kõik, mis linnawalitsuses sünnib, paneb paberile sekretär R. Kelder. Maksuwõlgnikele on teretulnud külaliseks maksunõudja A. Purde. Linna heakorra järele walwab konstaabel F. Püwi.

Rahwahariduse eest hoolitseb 6-kl. algkooli juhataja helikunstnik Juhan Lohk. Temale assisteeriwad õpetajad proua Aam ja Lassi ning hr-d Nurme, Tamm ja Mardus. Olgu tähendatud, et sama kooli 6-kl. lõppharidus on wõimaldatud ka täiskaswanuile ning seda juhust kasutawad peamiselt wabrikutölised, arwult üle 30, mitmesuguses wanaduses, sammudes 3 korda nädalas õhtuti peale töötunde portfellid käes nn. õhtu-algkooli. Postkontorit juhib hr. Sarapik ja abiks on temal H. Lassi. Piiriwalwe Kunda jaoskonna ülemaks on end. soomusrong „Kapten Irwe" weteraan ja wabadusristi kawaler major Susi. Et tollimata kaupa Kunda sadamasse ei walguks, selle eest hoolitseb tolliülem hr. Schneeberg. Kunda metsaülemaks on „weendunud poisimees" hr. Tarikas. Elab küll linnast paar kilomeetrit eemal, kuid wabal ajal armastab rohkem linnas kui maal liikuda.

Nüüd tutwunegem weidi Kunda tegewõimsamate seltskondlike organisatsioonidega ja nende juhtiwate tegelastega.

Kaitseliidu Kunda kompanii

allub otse Wiru malewa pealikule. Asutati 25. jaan. 1925. a. Tegewliikmeid 71 ja toetajaid liikmeid 8. Juhatusse kuuluwad: Aam, Juurmaa, Raudsepp, Pärn ja Tamm. Kompaniipealikuks on Martin Aam ja abiks Juurmaa.

Kompanii juures asub 38-liikmeline naiskodukaitse jaoskond, mille juhatusse kuuluwad esinaine pr. O. Tammet, abi S. Masing, sekretär A. Aam, laekur pr. Raudsepp ja ametita liige pr. Sarapik. Kompaniil kui ka naisjaoskonnal on omad näguisad ruumid.

Kunda wab. tuletõrje ühing.

Tegewliikmeid üle 100 ja samapalju toetajaid. Pritsikuure 3. Ühingu kompanii jaguneb 7 jaoskonnaks wõi rühmaks. Kompaniipealikuks on J. Tõnso. Ühingu esimeheks on kaupmees R. Uuswell ja

Rudolf Uuswell,

sünd. 24. mail 1881. a., kaubamajaomanik Kundas. Tuletõrje üh. ja majaomanike seltsi esimees, tuletõrje alal teotsenud 36 aastat.

juhatuseliikmeteks härrad O. Schiele, R. Uustalu, Färwe, Toomik, Leetmaa ja K. Otu. Ühing asub oma mugawalt sisseseatud ruumes.

Kunda rahwaraamatukogu seltsis

on tegewõimsamaid kohapeal. Korraldab wabahariduslikke loenguid, kursusi jne. Kinoetendused järjekindlalt igal laupühapäewal oma helifilmi-aparaadist. Omab üle 1300-köitelise raamatukogu. Segakoor üle 40 lauljaga, mida juhib kogenud ja energiline koorijuht köster F. Siiak. Juhatusse kuuluwad: K. Muru — esimees, J. Raudsepp — abi, H. Masing — sekretär, M. Aam — laekur, W. Niinepuu — abi, B. Omer — sekr. abi ja majandusjuht pr. S. Wilsalu.

Karl Muru,

sünd. 31. märtsil 1893. a., laborant wabrikus. Rahwaraamatukogu seltsi esimees.

Kunda kirikuelu

juhib 15-liikmeline nõukogu, kelle eesotsas agaralt seisab wanahärra Peeter Püss. Kirikuõpetajaks on wäga energiline ja wäsimata magister S. Eberhard. Liikmeid koguduses on üle 1000. Koguduse päralt on ilus kirik, kiwiehitus torniga ja selle omapäraks on altariruum, mis on ehitatud Taani stiilis: walge Kristuse kuju punasel kõlakojale sarnlewal foonil.

Kunda kogunduse laste külaskäik Rakwerre.

Pühapäewal, 29 mail k. a. külastawad Kolmainu kogudust Kunda koguduse lapsed, mis puhul toimub õhtul kell 6 kundalaste jumalateenistus Kolmainu kirikus, kus lastekoori poolt on rida lauluettekandeid ning jutlustab Kunda kiriku pastor mag. theol. S. Eberhard.

Peeter Püss,

sünd. 31. märtsil 1875. a., tsemendimeister. Kunda kirikukogu nõukogu esimees ja kirikukogu keskkogu ning praostk. sinodi saadik.

Kunda noorsooseltsis.

Asutatud 23. weebr. 1922. a. Seltsi eesmärgiks on: haridustöö edendamine, teaduse, kunsti, kirjanduse ja spordi lewitamine. Selts sattus maksuraskustesse mõni aasta tagasi, praeguse Kunda rahwamaja ehitamise puhul ja sellepärast pole tal wõimalik olnud oma eesmärke täiel määral taotleda. Igatahes wõlgneb Kunda seltskond tänu just noorsooseltsile kui ehituse algatajale oma praeguse rahwamaja eest.

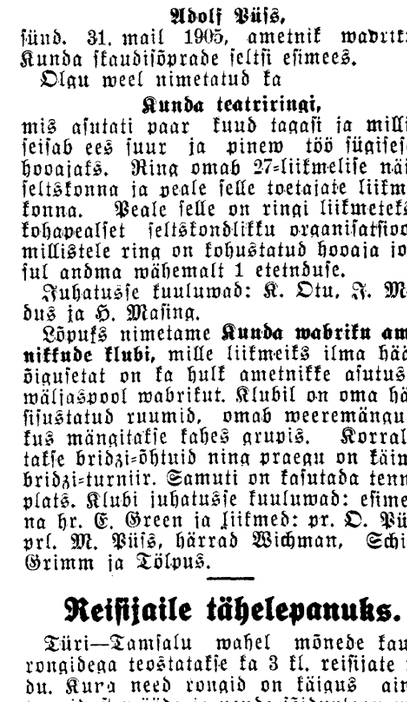

Hugo Lassi,

sünd. 11. sept. 1902. a., postkontori ul. abi. Kunda noorsookasw.-seltsi esimees.

Seltsi esimeheks on H. Lassi ja juhatuseliikmeteks: A. Kiisla, H. Lassur, A. Lootus, J. Wari, L. Ekpaks ja pr. A. Kaldas. Selts kasutab praegust rahwamaja soodustatud korras sellekohase lepingu põhjal linnawalitsusega.

Kunda skaudisõprade selts

asub omis ruumes. Kokku on skaute ja gaide kõrwalrühmitustega 100 ümber. Juhatusse kuuluwad: Adolf Püss — esimehena, pr. S. Masing — abi, Kaldas — laekur, Saraxik — kirjat. ja R. Nurme — waraboidja.

Adolf Püss,

sünd. 31. mail 1905, ametnik wabrikus. Kunda skaudisõprade seltsi esimees.

Olgu weel nimetatud ka

Kunda teatriringi,

mis asutati paar kuud tagasi ja millisel seisab ees suur ja pinew töö sügiseseks hooajaks. Ring omab 27-liikmelise näiteseltskonna ja peale selle toetajate liikmeskonna. Peale selle on ringi liikmeteks 9 kohapealset seltskondlikku organisatsiooni, millistele ring on kohustatud hooaja jooksul andma wähemalt 1 etenduse.

Juhatusse kuuluwad: K. Otu, J. Mardus ja H. Masing.

Lõpuks nimetame **Kunda wabriku ametnikkude klubi,** mille liikmeiks ilma häälеõigusetat on ka hulk ametnikke asutustest wäljaspool wabrikut. Klubil on oma hästi sisustatud ruumid, omab weeremängutee, kus mängitakse kahes grupis. Korraldatakse bridzi-õhtuid ning praegu on käimas bridzi-turniir. Samuti on kasutada tennisplats. Klubi juhatusse kuuluwad: esimehena hr. E. Green ja liikmed: pr. O. Püwi, prl. M. Püss, härrad Wichman, Schiele, Grimm ja Tõlpus.

Martin Aam,
sünd. 11. weebr. 1901. a., laborant wabrikus. **Kaitseliidu Kunda komp. pealik.**

Iga tund

toob palju uudist laias maailmas. Keegi ei tea, millise üllatuse võib valmistada järgmine päev. „Virumaa Teataja" toob Teile kõigist neist uudistest kiirelt teateid. Ärge unustage sellepärast ka kiirel tööajal uuendada „Virumaa Teataja" tellimist. Veel on võimalik tellida „Virumaa Teatajat" 15. maist.

Reisijaile tähelepanuks.

Türi—Tamsalu wahel mõnede kaubarongidega teostatakse ka 3 kl. reisijate wedu. Kuna need rongid on käigus ainult tarwiduse mõõda ja nende sõiduplaan wõib muudetud saada, palutakse jälgida jaamades wäljapandawaid teadaandeid.

Ääremärkusi Kunda linnast.

Kunda on veel nii värske linn, et ta ei olegi linn. Raatuse uksel hiilgab endiselt vasksilt „Alevivalitsus“, konstaabel on sildi järele otsustades alevikonstaabel ja üleval pargi taga mäel on hoiatus, mis keelab prügi mahapanemise, põõsaste rikkumise ning sellelegi on alla kirjutanud — alevivalitsus. Linnavanem Otu ütles, et ega nimi meest riku ja küll siltide vahetamisega on aega. Rahvas ise räägib ka ikka veel, et meie alevi elu on vaikne ja et meie alevis on palju tolmu. Kui sõna on juba välja lipsanud, alles siis lüüakse käega suu pihta ja parandatakse, et ah vabandust, meie linnas ikka!

„Meie alevis on palju tolmu“ ei olnud mitte juhuslikult valitud, vaid see väljendus on tuttavate kohtumisel kõige enam tarvitatav. Tänavukevadiste tuuliste ilmadega on tolmunuhtlus Kundas otse tappev. Kui seltskondlikud organisatsioonid valisid vapile ja lipule üheks värviks hõbehalli ja ütlesid, et see peab tähistama kuulsaid Kunda siluuriademeid, siis kodanikud parandasid seda ja ütlesid, et hall näitab Kunda õiget värvi. Sest Kunda on hall. Mitte üksi majad ja tänavaäärsed aiapostid, vaid kõik puud,puudelehed, viljaväljad ja inimesedki on halli tolmukorraga kaetud. Varblased, kes keksivad teedel, on justkui halli puudrit täis topsutatud ning koerad ja kassid on kõik ühtlaselt hallid ning nende õige värvi teadasaamiseks peaks küll linnas korraldama üldise suure pesupäeva.

Tänavate tolmust loodetakse lahti saada, sest linna majandusliku kosumisega käsikäes on oodata teede sillutamist ja korrastamist. Vabriku peenest tuhkhallist tolmust ei ole aga pääsu. Kui töölisasula perenaine kavatseb korraldada suurpuhastust ja asuda pesupesemisele, siis hommikul välja tulles ta kõigepealt hoiab niisutatud sõrme üleval, et tunda, kust poolt tuul puhub. On tuul vabriku poolt majade poole, siis lükatakse parem pesupäev edasi, sest pesu väljas kuivatamisega võib sellise tuule juures saada puhta pesu asemel veelgi määrdunuma pesu.

Kunda tolmu kirub vahest see, kes on siia tulnud ajutiselt. Oma inimesed ei lausu selle kohta kurja sõna, sest kus on head ilma halvata? Vabriku tolm ja suits on paratamatu, sest kui juhtuks tulema aeg, kus vabriku korstnad jäävad elutuiks ja tummadeks, mis saaks siis Kundast ja ta inimestest? Linnaelanikud on küllalt hästi teadlikud selle küsimuse vastusest. Ent kuigi Kunda on töösstuselinn puhtamail kujul, on siiski vabrikutööliste hingeelus midagi maamehelikku, mis annab linnale omapärase ilme ja iseloomu.

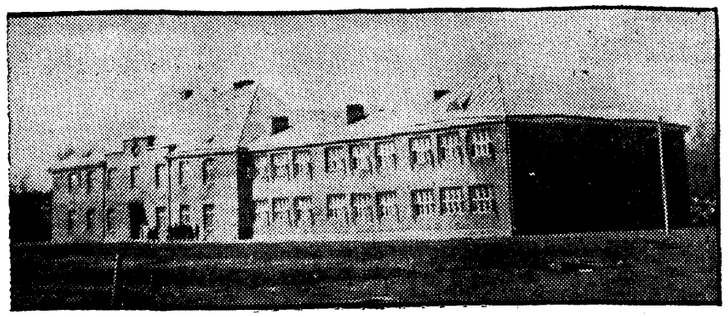

Kunda rahvamaja.

Suvel pakub Kunda üsna idüllilist pilti, kui läbi õhtupäikese kullana sätendava vabrikusuitsu astub kodu poole loomakari. Kunda töölistel on umbes 80 lehma, seega päris suur mõisakari. Töölistel on ka umbes 10 hobust, kuna siga peavad peagu kõik töölisperekonnad. Kaheksa tundi töötatakse vabrikus, teist kaheksa rabatakse põllul, heinamaal ja aiaplatsidel, nii et on raske teha lõppotsust, kes nad õieti on, kas vabrikutöölised või põllumehed. Töölistel avaneb võimalus olla põllumees õnneliku juhuse tõttu, et nii vabrikul kui ka alevil on hulga reservmaad, mis enne kuulus Kunda mõisale ja mis on selletõttu hea ja huumuserikas põllupind. Neist kahest tagavarast jatkub suuremale osale Kunda perekondadele rentimiseks ja üksikud, kes on liiga härrad rühmimiseks ja „maamatsi“ mängimiseks, kiratsevad põllumeestest töölistega võrreldes. Viimastel on leib, piim ja liha omast käest, palk on nagu lisasissetulekuks.

Et Kunda on põllumajanduslik linn, sellest on ka tingitud, et kes kord tsemendivabrikusse tööle tuleb, ei see siit enam lahku. Kiviõlis, K.-Järvel ja teistes tööstuskeskustes inimesed tulevad ja lähevad, alati on suur rahvasteliikumine ning vabrikud peavad mõnikord tööliste puuduse pärast töötama poole jõuga, kuna kuu aega hiljem aetakse tööotsijaid väravate tagant minema. Kundas niisugust rahvasteliikumist ei ole. Inimesed elavad siin viiskümmend ja enam aastaid, sünnivad ning surevad siin ja mitmedki mäletavad Kunda asutamiseaastaid.

Kunda tsemendivabriku töölispere on seisnud enam-vähem ühel tasemel juba hulga aastaid. Nii ei ole endise alevi kasv elanike aryult olnud mitte just väga kiire. Kuid ometi kerkib igal aastal linna uusi maju. Üks uue maja elanik ütles, et kerkib siia neid kui tikukarpe, kuid nad on siiski majad ja enamuses nägusad ehitused. Kust tulevad rikkad majaomanikud? Laseme küsimusele vastamiseks kõneleda ühe vastse maja omanikul:

„Umbes kakskümmend aastat olen töötanud tsemendivabrikus. Lihttöölisena. Elasin vabriku korteris, pidasin siga ja lehmakonti. Nüüd hakkab vanus ligi tulema ning mõtlesin, et kuhu ma lähen, kui enam ei jaksa tööd teha? Vanadekodusse? Ei ole see kiita leib! Mõned sendid olid kogutud, hakkasin maja ehitama. Vabrik omalt poolt annab soodustatud tingimustel ehitusmaterjali ja nii ta kerkis. Ikka oma tuba ja oma luba. Avaram kui vabriku kitsastes korterites ning elupõline.“

Üks ja teine vabrikutööline ehitab omale ise maja, saab majaomanikuks ning nõnda kasvab Kunda linn.

Linnakssaamine elustas ka mineviku. Hakati uurima, kes olid Kunda alevi isad. Mõtte algatajaks ja õhutajaks oli tolleaegne maakonnavalitsuse esimees Mihkel Juhkam, kuid kes olid alevi asutamise koosoleku kokkukutsujad kohapeal, ei teata. Kaks on teada, aga kui küsid: härra X, kas härra Y ka oli koosolekul, vastas see:

„Tema tuli alles hiljem. Meie kutsusime ta pärast juurde.“

Kui härra Y käest küsiti, et kas härra X oli asutajate hulgas, pigistas see silmad pilukile ja venitas:

„Härra X — ei olnud! Mitte ei mäleta, kas me ta hiljem kutsusime kaasa või ei kutsunud üldsegi.“

Kuna selleaegsed dokumendid on kadunud, piirduti linna pidustustel ütlusega, et asutajateks olid kohapealsed seltskonnategelased.

See jutt toob kaasa Kundas õige levinud arvamise, et kundalased on pahad inimesed.

„Ennast täis ja jonnakad,“ ütles üks seltskonnategelane. „Igaüks tahab esimest viiulit mängida ja kuidagi ei lepita kokku. Niisugune ussipesa, et hullemat ära otsigi.“

Ent Kunda linnavanem ütles sama küsimuse kohta:

„Kundalased on palju paremad inimesed, kui nad ise arvavad. Viimasel aastal on loodud mitu ühist koondist ja igalpool töötatakse suure üksmeele ja hooga. Neid peab ainult oskama koondada ja tööle juhtida.“

Kui inimene peab end halvemaks, kui ta tõeliselt on, siis on see hea tundmärk. Et kundalane kõige rohkem kirub iseennast, küll see siis vist on heaks atestaadiks kundalastele ja nende noorele linnale.

Naatanael.

70 aastaga moonakülast linnaks

Lühike tagasivaade Kunda arengule.

Uus linn Kunda on igatahes üks nooremaid asulaid Eestis, kuna veel läinud sajandil asusid linna praegusel pindalal Kunda mõisa karjamaad ja põllud. Alles 1870. a., kui tolleaegne Kunda mõisa omanik parun Girard de Soucanton praeguse linna rajooni asutas tsemendiwabriku, hakkas siin elu wähehaawal arenema, kusjuures wäikese wabriku töölismajade kwartaalist ja moonameeste majade grupist wõrsus tänapäewaks wälja linn sellisena, nagu ta praegu on.

Kuni 1920. a. kuulus Kunda tööstusalewik Kunda, hiljem K.-Malla walla alla. Alewi piirid määrati kindlaks 26. märtsil 1920. a. Alewiks muutmine sündis 28. juunil 1920. a., mil peeti esimene alewi walimiskomisjoni koosolek, millest wõtsid osa P. Püüs, A. Wehrbera, K. Lepmets, A. Stetinbera ja R. Dambera, kuid kui ühe käest küsiti, et härra lõpuks üles kaks kohapealset meest, Kuba 29. juunil 1920. a. peeti esimene alewiwolikogu koosolek. Esimeseks alewiwanemaks oli Frühlina. 5. aprillil 1922. a. asus alewiwanema kohale Siiman. Pikemat aega oli alewiwanemaks K. Einman, nimelt 11. sept. 1925. a. kuni 20. aprillini 1937. a. Selle järele määrati siseministri poolt Kunda alewiwanemaks praegune linnawanem Kalju Otu. Linnanõunikeks on praegu K. Tölpus ja A. Oru.

Kunda linna pindala on 950,6 hektatari. Elanike arw 1. mail 1938. a. oli 1923. Ehitusplaani järgi on kiwiehituste rajoonis pindala 11,95 ha. puuehitustet all 161,9 ha, puiesteede, awalikkude parkide ja platside pindala 60,8 ha ja tööstusrajooni pindala 284 hektaari. Hoonestatud linnaosa tänawate üldpikkus on 6,3 kilomeetrit. Kanalisatsiooni torustiku ja kaetud kanalite pikkus 5,6 km., weskiwarustuse kanalite üldpikkus 1,7 km., lahtiste kraawide üldpikkus 12,6 km.

Linnal on oma kinniswarad, millede hulgas muuseas moodne ja awar 6-kl. alakoolimaja ning üks suuremaid rahwamaju Wirumaal. Mõlemad hooned on uued kiwist ehitused ning warustatud keskküte, elektriwalgustuse ja weewarustusega.

Wahepeal, eriti wiimastel aastatel, tekkis end. alewiwalitsusel raskusi eelarwete täitmisega, mis oli tingitud halwast majanduse juhtimisest. Alates 1937. a., mil alewiwalitsust hakkas juhtima praegune linnawanem K. Otu, hakkasid asjad edukalt paranema. Selle tõenduseks olau tähendatud, et end. alewi eelarwe puudujääki summa 1. aprillil 1937. a. oli kr. 16.250,16, 1. aprillil 1938. a. aga juba tõigest kr. 9.713,65. Aasta jooksul kaeti ieega puudujääki kr. 6.536,51. Läinud aasta eelarwe lõppes kr. 1.266,18 ülejääkiga. Praegune linnawalitsus on koguinnuga oma asja külies kinni ning wõib julgesti oletada, et weel mõningate pingutuste järele ollakse tõigist raskusteist üle. Praegu on linnawalitsusel peamiseks ülesandeks linnawalitsuse ja koolimaja ümbruse kordaseadmine niina kaunistamine, samuti ka rahwamaja korrastamine ja lõpule ehitamine, peamiselt näitelawa ja selle juure kuuluwate ruumide näol. Ka uue tapamaja ehitamine on linnal kawatsusel juba lähemal ajal.

Kaubandus-tööstus Kundas.

Et Kunda linnast saada tervikliku ma pildi, peame waatlema linnulennult ka äri- ja tööstusalalisi ettewõtteid. Alljärgnew lühikirjeldus tahabki neid ülesandeid täita.

R. Taarde sae-, jahu ja kohwitööstus asukohaga Kunda mõisas on ainulaadne ja moodsama sisseseadega ettewõte ümbruskonnas. Erilist mainimist wäärib püüliweski, milline alustas tegewust 1935. a. ja mille ülesehitamine toimus wiimase aja tehnikasaawutuste kohaselt. Weski wõime ööpäewas on 5500—6000 kg püüli. Siinjuures olgu mainitud, et püüliweski hoone püstitamine, mis loodi õieti juurdeehitusena lihtjahu weskile, nõudis ükfi omanikult juba suurt kapitali. Kõne all olewa hoone püstitamise juures peeti silmas pindalalisi kokkuhoidu, mille tõttu teostati füüsikaliselt 5 meetrile ulatuw allmaaehitus, mis suurendasid ehituskulusid.

Paar aastat warem asutas hr. A. Krimm, praeguse omaniku hra R. Taarde isa, ka kohwitööstuse, milline samuti nagu püüliweskigi on eduga tegutsenud. Tööstus walmistab 3 liiki kohwi.

Hra R. Taarde on järjest püüdnud täiendada ja uuendada oma tööstust, et seeläbi järjest tõsta töö kwaliteeti, sealjuures aga wõimalikult soodsalt tulla wastu töötajatele suhtes töötarwitajaile. Üldiselt on tööstus leidnud suurt poolehoidu ümbruskonna rahwa poolt.

Lõpuks olgu märgitud, et weskilistele on olemas oma ruum, kus weskikorra ootel wõidakse raadio kuulamisega mõnusalt aega wiita. Hobuste jaoks on ruumikas tall, kuhu wõidakse paigutada kuni 50 hobust.

Ühia majandusühisus

on ümbruskonnas üheks elujõulisemaks ja suuremaks ühistegeliseks äriettewõtteks. Ühing kutsuti ellu 1930. a. 15. augustil ametnike ja tööliste poolt. Kui jälgida möödunud aasta aruannet, siis ilmneb, et wäikesest algatusest on 7 tegewusaasta kestel arenenud wäga wõimas ühisus. Möödunud aastal tõusis ühisuse läbimüük 38.000 kroonile. Äriseisust omakapitale on ühisusel olemas 80%. Ühisus esineb ümbruskonnas kauba hindade normeerijana ja kuna ühisusele on osutatud ostjaskonna poolt suurt poolehoidu, siis see asjolu wõimaldab luua ka soodsaid ostuhindu. Liikmeskonnale on isegi seewõrra tulbud wastu, et on teostatud tagasimakse preemiamaksu näol. Nii on preemiana liikmeskonnale 6 aasta kestel makstud tagasi 2500 kr. ringis. Ühingu majanduslik külg näitab järjekindlat tõusutendentsi. Liikmeid on ühingu ümber koondunud 70. Ühingu tegewust juhiwad: A. Welikich, R. Schulmann ja A. Brinkfeldt. ärijuhiks on E. Rebane.

R. Uuswelli äriettewõtet

wõib tunda olude seisukohast hinnatuna uniwersaal-kaubamajaks. Kuigi omanik on mitmel korral suurendanud äri ruumide juureehituse teel, kipuwad need ikkagi weel kitsaks jääma. Tulewal aastal wõib omanik waadata tagasi oma 15-a. äritisel alal tegutsemisele Kundas. Pidades kinni õigest hindadest ja pakkudes ostjaskonnale wäärtuslikku kaupa, on äri leidnud laialdase ostjaskonna poolehoiu, mis ongi wiinud äri edukusele. Oma ärilise tegewuse kõrwal on hra R. Uuswell leidnud mahti elawalt kaasa lüüa seltskondlikus elus. Kunda tuletõrje ja majomanikkude seltsis eksisteerib ta esimehena. Auesimeheks walitud Sõmeru walla Kaarli kogu poolt, misfuguse ühingu asutajaks (1911. a.) ja esimeheks on R. Uuswell olnud. Tema teeneid on hinnatud tuletõrje liidu poolt kõrgema aumärgiga.

R. Uuswell omab ka pagaritööstuse.

A. Leetmaa äri

on teiseks suuremaks äriliseks ettewõtteks Kundas, asutatud 1926. aastal. Omanik on ise ärilisel alal tegelenud 20 aastat. Mida äris tähtsamaist artikleist on saadawal, seda leiawad lugejad kuulutusekülgel A. Leetmaa ärikuulutusest. Äri majanduslik heaolu on siin saawutatud wäikese wahetalitusetasu %-ga suurest läbimüügist. Äri on üldiselt kujunenud Kunda ja ümbruskonna rahwa eelistatawaks sisseostukohaks.

Kunda ainsa liha- ja toiduainete-ärina esineb töölisrajoonis asuw

Aleksander Maibergi äri.

Mis ärri astujasse meeldiwa mulje sisendab, on siin walitsew piinlik puhtus ja kord kauba-artiklite asetuse alal. Äri on eraldatud kaheks osakonnaks: esimene määratud lihasaaduste, teine toiduainete jaoks. Alati saadawal wärske ja wäärtuslik kaup on loonud äri ümber hulgalise ärisõprade ringkonna.

Adele Juntsoni juukstetööstus

on Kunda wanimaks selle ala juukstetööstuseks. Tööstust juhib kauaaegset praktikat ja suurt wilumust omaw pr. A. Juntson, töötades äris isiklikult kaasa. Juukstetööstuses tehakse erandituit kõik härrade kui ka daamide juukstetööd.

„Põhjala"

on Kunda restoran-wõõrastemaja, millise omanik, nagu teistegi äriliste ettewõtete omanikud, hoolitsewad külastajate rahulolu äratceenimise eest.

Ühistegewus Wiru-Nigulas.

Wiru-Nigula tarwitajate ühing on W.-Nigula ühistegelise elu üheks tugewamaks alustoeks. Oma 16-aastase tegewusaja kestel on ühing suutnud luua kindla majandusliku seisukorra. Liikmete arwu kaswuga käsikäes on tõusnud jõudsalt ka läbimüük. 1931. aastal jõudis ühing niikaugele, et wõidi Pikaristile awada harukauplus, milline on seniaani tegelenud tagasjärjekalt. 1937. a. awati teine harukauplus Aferi-Rannule, mis üle ootuste on näidanud suurt edukust. Eriti intensiiwseks muutus ühingu tegewus 1935. aastast peale. Kui 1934. a. läbimüügina märgiti arwandes Kr. 6.265,27, siis 1937. a. läbimüük ületas 1934. a. läbimüügi ligemale 100% (Kr. 153.143.26). Käesolewa aasta esimene weerand näitab läbimüükides mullusega wõrreldes 35% tõusu.

Ühing on suutnud muretseda kinniswara maa. näol, milles asubki peakauplus. Kauba transpordiks osteti möödunud aastal weoauto.

Ühingu uhatusse kuuluwad: J. Ruberg (esimees), Joh. Kuuler ja Karl Aarik. Raamatupidajaks on J. Takjas ning ärijuhiks Heinrich Abner.

Wiru-Nigula ühispank

on teiseks tugewaks ühistegeliseks ettewõtteks. Ühingu tegewuse 25. aastapäewa puhitsetakse ametlikult 12. juunil. Asutamise aastal koondus ühingu ümber waid 44 liikmele ulatuw pere, milline käesolewa ajani on kaswanud 350. Samuti on külaldased panga omakapitalid ja hoiusummade kasw tõendab liikmespere kindlast usaldusest oma rahaasutuse wastu. Panga edukat tegewust juhiwad K. Tiimus, J. Ruberg ja J. Pärn. Panga juhatajaks-raamatupidaaks on pr. Krausberg.

Kalwi walla (Wiru-Nigula) ühistegelik kindlustuskassja on ümbruskonna wanimaks ühistegeliseks asutuseks. Ühing asutati maapidajate poolt 1904. aastal kandes sel ajal nimetust: „Pada walla wastastikku tulekahju kordadel abiandmise selts". Ühingu ümber on koondunud 609 liiget, kellede arw näitab ärjekindlat tõusu. Kindlustuskassja ringkond ei piirdu üksnes Kalwi wallaga, waid ta haarab enda alla peale Kalwi walla Pada ja Kunda-Malla wallad terwelt ja Rägawere wallast Miila ning Kõrma külad. Ühing omab tagawarakapitale Kr. 8267.88, amortisatsioonikapitale Kr. 1470.47 ja wallaswara Kr. 2014.25.

Kindlustuskassal on ka kolm käsipritsi, mis antud tuletõrje ühingu kasutada. Kuna kassa püüb kindlal alusel, siis järjest on liikmetele püütud pakkuda soodustusi. Nii on tehtud 3 a. kindlustajaile 10% preemia tariifialandamine, peale selle tuletõrje toetamismaksu tasub liikmete eest kindlustuskassja. Tuleõnnetusjel kahjukannataajaile teostab selts tasuta ehitusmaterjali kohaleweo jne.

Kindlustuskassja juhatusje kuuluwad: K. Trestip (esimees), J. Ruberg (abiesim.) ja J. Pärk (laekur). Juhatuse liikmed: J. Udam, J. Lassik, A. Dunapuu, J. Loos, J. Samel ja K. Saawer. Asjaajajaks on L. Samel.

Raadio.

Reedel, 20. mail.

7.00 äratusmäng. Wõimlemine. 7.20 päewauudised. 7.25 hommikukontsert. 8.15 hommikupalwus — õpetaja Soosaar. 8.35 Tallinn ja Türi: Turuteated. 17.50 teated ja reklaam. 18.00 lastele. 18.30 Postimees. 18.50 H. Treial: Talurahwa kaebusi Saaremaalt Wene aja algul. 19.10 soololaule. P. Härm. 19.45 sisepoliitiline ringwaade — A. Oidermaa. 20.00 muusika kohwikust. 20.40 päewauudised. 21.00 õige aeg. Teated. 21.10 ksülofonisolosid. 21.25 Türi: agr. A. Ruderström: Karja wäljalaskmisest. 21.40 Türi: Põllumajanduslik päewaküsimus. 21.50 orkestrikontsert. RR orkester, juh. F. Nikolai. 22.55 õige aeg. Päewauudised ja sporditeated.

Laupäewal, 21. mail.

7.00 äratusmäng. Wõimlemine. 7.20 päewauudised. 7.25 hommikukontsert. 8.15 hommikupalwus — õp. Soomre. 8.35 perenaistele. Turuteated. 17.50 teated ja reklaam. 18.00 noortele. 18.30 katkendeid Stolzi operettidest. 19.00 Erika Wiirsalu: Priiuse juubeli laulupeost Eesti iseseiswuse 20. aastapäewa laulupeoni (I). 19.20 nädalalõpu-muusika. RR orkester, juh. W. Tago. 20.40 päewauudised. 21.00 õige aeg. Teated. Saatekawa ülewaade. 21.10 wana tantsumuusika. 21.55 „Aruwälja rahwas pulmakeerises". Tekst — T. Braks, näitejuht — F. Moor. 22.35 Hõisga pulmad! 22.55 õige aeg. Päewauudised ja sporditeated. 23.15—24.00 moodne tantsumuusika.

Kiriklike teateid.

Rakwere Kolmainu kogudus.

Kolmapäewal, 18. mail kell 7 õhtul piiblitund, teemal: Ristitud laste kristlik kaswatus". Õp. K. Teel.

Pühapäewal, 22. mail kell 10 jumalateenistus ilma armulauata. Õp. J. Warik.

Ristitud: Maie Falk — Rakwerest.

Maetud: Juuli Källo, 68 a. w. — Küti wallast; Marie Sihwer, 78 a. 3 k. — Rakwerest; Leena Saar, 76 a. 5 k. — Kloodist; Kurt Erwin Georg Kuldwere, 35 a. 2 k. — Rakwerest;

Haljala kogudus.

22. mail Haljala kirikus jumalateenistus armulauaga, leerilaste õnnistamine, laululehed.

26. mail, taewaminemise pühal Haljala kirikus jumalateenistus ilma armulauata, laululehed.

Laulatatud: Jaanus Alekf. Kahu, Metsikust ja Leida Hermine Kaaret, Sagadist.

Wiru-Nigula kogudus.

Sünde registr.: Koidu Toms, Herjapealt; Selma-Alwine Kloumann, Ahto Tiimus, Padast; Wello Kiil, Padast.

Ristitud: Luule Karron — Wastalt; Welda Marton — Koilast; Asta Prits — Wastalt; Õie Sallo — Padast; Wello Malwa — Padast; Aadu Puusepp — Nigulast.

Kihlatud: Karl Liiwa ja Josephine Kultas, Kalwist; Karl-August Aasamäe ja Johanna-Elisabet Puna, Padast; Leonhard Alak, Padast ja Hilda Andest, Kalwist; Johannes Alliko, Põlulast ja Elise-Marie Jurit, Miilast; Julius Salo, Koogast ja Ellen Pärn, Kalwist; Arnold Suursu ja Leida-Helene Klauks, Mallast; Nikolai Udam ja Renate Winkel, Mallast.

Laulatatud: Leonhard Koidu ja Amilde Sepper, Kundast; Ernst Willo, Kabalast ja Linda Pedari, Mallast; Heinrich Rätsep ja Marie Kreen, Unukfest; Johannes Pentus ja Alide Andest, Padast; Erich Pajos, Unukfest ja Reet Soft, Nigulast.

Surnud: Karl Wahersalu, 13 a., Wastalt; Mari Sootso, 66 a., Koogust; Jüri Muttika, 71 a., Kabalast; Greta Odraks, 28 a., Sondast; Juula Maer, 68 a., Koilast; Heinrich Uudam, 30 a., Mallast; Katarina Heinmann, 79 a., Mallast; Liisu Mikker, 79 a., Mallast; Mihkel Pällo, 63 a., Sämist; Adele Kulm, 32 a., Nürist; Liisu Kitsel, 70 a., Kalwist.

Pühap., 22. mail harilik jumalateenister, juh. F. Nikolai. 22.55 õige aeg. Päewauudised ja sporditeated.

Laupäewal, 21. mail.

7.00 äratusmäng. Wõimlemine. 7.20 päewauudised. 7.25 hommikukontsert. 8.15 hommikupalwus — õp. Soomre. 8.35 perenaistele. Turuteated. 17.50 teated ja reklaam. 18.00 noortele. 18.30 katkendeid Stolzi operettidest. 19.00 Erika Wiirsalu: Priiuse juubeli laulupeost Eesti iseseiswuse 20. aastapäewa laulupeoni (I). 19.20 nädalalõpu-muusika. RR orkester, juh. W. Tago. 20.40 päewauudised. 21.00 õige aeg. Teated. Saatekawa ülewaade. 21.10 wana tantsumuusika. 21.55 „Aruwälja rahwas pulmakeerises". Tekst — T. Braks, näitejuht — F. Moor. 22.35 Hõisga pulmad! 22.55 õige aeg. Päewauudised ja sporditeated. 23.15—24.00 moodne tantsumuusika.

Taimekaitseteateid.

Wiimased joojad ilmad on wäga hästi mõjunud wiljapuude ja marjapõõsaste arenemisele. Kui senised ilmad weel edasi kestawad, siis algab wiljapuude pritsimine lähematel päewadel. Need, kes pole weel endale kohale muretsenud wäämellubja wedelikku ja tinaarsenaati wõi majewitrioli, head kustutamata lubja ja kaltsiumiarsenaati bordoowedeliku walmistamiseks, tehku seda wiiwitamata, sest joojade ilmade püsimisel wõib pritsimise wõimalus awaneda üleöö. Kuna teine pritsimine peab algama kohe, kui õunapuudel puuvaad muutunud rooſaks, siis peawad wastawad ained juba aegsasti olema kohal, et pritsimistega mitte ei jäädaks hiljaks.

Koos eelmainitud pritsimislahudega ja nende algainetega tuleb kohale muretseda ka „Kasoraani" tarusmarjapõõsaste pritsimiseks.

Õunapuude teise pritsimisega tuleb alata Jänedal ja Lõuna-Eesti linna-aedades.

Külwitööd

on üle Eesti täies hoos, külitakse peamiselt nisu ja odra. Mullapind on juba küllaldaselt soojenenud, ainult niiskust puudub tarwilisel määral seemne idanemiseks. Kuiwas mullas idaneb paremini „Germisaniga" niisutatud seeme, sellepärast puhitagu seeme tänawu niisutuswiisi järele.

Wastuseid küsijaile.

Päewaraha nõudmisest wigastuse korral. Lugejale 3714. Kui Teie saite wigastada riigi metsatöödel juba 1931. a., siis rawil wiibitud aja eest praegu enam päewaraha ei saa nõuda, kuna selline nõudeõigus aegub juba ühe aastaga. Praeguseil „A.-ſ. Riigi metsatööstus" töölised on kindlustatud ühisel alusel põllutöölistega.

tus. Taewaminemisepühal, 26. mail leerilaste õnnistamine, laululehed. 29. mail sisemisjonipüha — õp. Soosaar Tallinnast, laululehed. Neljap., 19. mail kell 8 õhtul Nõmmise palwelas õhtune jumalateenistus, laululehed — õpet. Hanson Tallinnast.

Wiru-Jaakobi kogudus.

Pühapäewal, 22. mail jumalateenistus ilma armulauata. Peale teenistust wõörmündrite ja hoolekandekomisjoni koosolek.

Taewaminemisepühal, 26. mail jumalateenistus armulauaga. Leeriõpilaste õnnistamine, laululehed.

Suwine leeriõpetus tütarlastele algab 30. mail. Teatada isiklikult 27. maini.

Maetud: Anna-Sophie Lepik, 61 a. 10 k., Arukülast; Leenu Kotka, 85 a. 9 k., Tudust; Mall Kiwirand, 9 k., Tudust.

Jumalateenistus Kütte-Jõu rahwamajas.

Pühapäewal, 22. mail kell pool 1 päewal jumalateenistus, laululehed. Jutlustawad õp. A. Filippow ja W. Saksen.

Rakwere kristl. noorte naiste ühing.

Neljapäewal, 19. mail kell 20 Kolmainu kog. kiriklas ühingu referaat-õhtu. Refereerib õp. K. Teel teemal: „Pühhoanalüüs hingehoiu töös".